

MUISTIO VAT-verkoston ja Pyörövesta ulos -hankkeen seminaarista 15.5.2019 Jyväskylässä

Seminaari alkoi VAT-verkoston puheenjohtajan Markku Rautiaisen tervehdyksellä. VAT-verkosto kokoontui Jyväskylässä jo kolmatta kertaa. Markku kertoi, että VAT-verkoston jäsenet ovat eri puolilla maata toimivia järjestöjä, jotka tarjoavat asuntoja ja asumisen tukea vankilasta vapautuville ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaille. Verkosto järjestää seminaareja ja kokoaa yhteiseen keskusteluun eri toimijoita, jotka työskentelevät rikostaustaisten asumisen parissa.

Hanna-Riikka Alasippola toivotti seminaariväen tervetulleeksi seminaarin toisen järjestäjän eli Sininauhaliiton Pyörövesta ulos -hankkeen puolesta. Hanna-Riikka kertoi Pyörövesta ulos -hankkeen toiminnasta Jyväskylässä, Lahdessa ja Helsingissä. Hanna-Riikka työskentelee Jyväskylässä ja koko hanketta vetää Miikka-Pekka Rautiainen. Hanke paneutuu erityisesti ns. pyöröovivankien eli toistuvia vankeustuomioita suorittavien henkilöiden tukemiseen ja asumisen järjestämiseen. Hanke järjestää myös koulutuksia aiheesta.

Seminaarissa oli paikalla noin 50 henkeä. Esittäytymiskierroksen jälkeen Hanna-Riikka luotsasi aamupäivän yhteistä keskustelua, jonka hän avasi kysymällä, onko Jyväskylässä tarpeeksi asuntoja asunnottomana vapautuville vangeille, kohtaavatko asumismuodot asunnon tarvitsijoiden tarpeen? Voiko vapautuva valita oman asumismuodon?

Susanna Hult Jyväskylän kaupungilta kertoi, että pienistä ja kohtuuhintaisista asunnoista on Jyväskylässä huutava pula. Yksityisten vuokranantajien asunnot eivät yleensä ole tämän kohderyhmän saatavilla. Kelan raja kohtuuhintaiselle vuokralle on 528 e/kk. Etuuksien varassa elävä henkilö ei pääse valitsemaan asuntoa itse, ja vaihtoehdot ovat vähissä. Tämä koskee myös rikostaustaisia. Viimeisen ARA:n tilaston mukaan Jyväskylässä oli 204 asunnottomaa. Jyväskylään vapautuu Rikosseuraamuslaitoksen arvion mukaan vankiloista vuosittain ainakin kolmisenkymmentä henkilöä asunnottomana. Ensi vuonna on käynnistymässä kaupungin selvitys siitä, millaisia asumisen tarpeita kaupungissa on.

Asumispalveluita on tarjolla seuraavasti: Kuiville pyrkivien tuki ry:n asunnot, A-killan päihteen asumisen, KAN-koti sekä Jyväskylän katulähettyksen 12 asunto ensin -mallin mukaista asuntoa, Ensi askeleen 50 asuntoa, joissa voi oleskella päihtyneenä, mutta ei käytä päihteitä, ja 25 päihteen tukiasuntoa. Lisäksi on hajasijoitettuja asuntoja. Jussi Wiik Sovatek-säätiöltä kertoi, että etenkin tukea tarvitsevien päihteitä käyttävien henkilöiden on vaikea löytää asuntoa. Keskustelussa todettiin, että Jyväskylään tarvitaan lisää erilaisia asumisratkaisuja: riittävästi sekä päihteen että päihteen käytön sallivaa asumista ja myös hajasijoitettuja asuntoja riittävän intensiivisellä tukipalvelulla. Myös nopeasti tarjolla olevia väliaikaisratkaisuja tarvitaan. Olisi tärkeää, että asiakkaiden tarpeita pohdittaisiin yhteistyössä: millaista asumista rikostaustaiset henkilöt tarvitsevat ja millaista tukea asumiseen tarvitaan?

Miikka-Pekka Rautiainen korosti, että asumisratkaisut kannattaa suunnitella uusintarikollisuuden ennaltaehkäisyssä näkökulmasta. Vankilasta vapautuvalle henkilölle, jolla on päihdeongelma, ei yleensä toimi keskitetty asuminen isossa päihteen sallivassa yksikössä tai myöskään täysin päihteen ratkaisu. Pyörövesta ulos -hankkeen kokemusten mukaan parhaiten toimii riittävän vahvasti tuettu hajasijoitettu asuminen, jolloin asuminen perustuu vuokrasopimukseen.

Keskusteltiin myös siitä, että vapautuvilla vangeilla on hyvinkin erilaisia tarpeita: joku esimerkiksi kammoaa yksinäisyyttä ja asuu mieluummin vaikkapa kaverin sohvalla kuin yksin – ja toinen nimenomaan toivoo vankilaolosuhteiden jälkeen yksityisyyttä ja omaa asuntoa.

Pekka Matilainen kertoi, että Viadian välivuokrausmalli Tampereella toimii hyvin: asunnot vuokrataan yksityisiltä ja ne vuokrataan tiiviin tuen kanssa eteenpäin asunnottomille. Asuminen onnistuu, jos sen ympärille rakennetaan mielekästä tekemistä, kuntoutusta ja tiivistä tukea.

Keskustelussa kuultiin myös, että esimerkiksi Raumalla asutetaan ”vaikeimmat tapaukset” parakkiin tai päihdeelliseen yksikköön. Näihin paikkoihin eivät kaikki halua mennä ja siksi ihmisiä vapautuu vankilasta asunnottomana – sopivaa asumismuotoa ei löydy. Hajasijoitettujen ARA-asuntojen saaminenkaan ei onnistu niille, joiden asuminen on epäonnistunut aiemmin.

Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueen kehityspäällikkö Miika Kaskinen nosti esiin sen, että yhteiskunnan pitää ottaa lisää vastuuta ja kasvattaa kohtuuhintaisen sosiaalisen asumisen saatavuutta. Myös vuokra-asuntoyhtiöiden pitäisi uskaltautua ottamaan asukkaiksi vankilasta vapautuvia, vaikka heillä olisi ollut aiemmin ongelmia asumisessa kuten häätö. Asumisen tuen tarjoajien, esim. järjestöjen, pitäisi ahkerammin kertoa vuokranantajille tarjoamastaan tuesta ja kannustaa heitä antamaan asuntoja myös tälle kohderyhmälle. Välivuokraamalla asuntoja yksityisiltä ei pystytä pysyvästi ratkaisemaan koko ongelmaa, vaikka se onkin hyvä ensiapu monen akuutisti asunnottoman henkilön kohdalla.

Asuminen katkeaa liian usein esimerkiksi päihteiden käyttöön, jos riittävää tukea päihteiden käytön hallintaan ei ole tarjolla. Seuraavaksi keskusteltiinkin palveluista: Onko päihdepalveluita saatavilla riittävästi, entä mielenterveyspalveluita? Onko tarjolla myös vertaistukea?

Keskustelussa kävi ilmi, että päihdepalveluihin pääsy on byrokraattista ja hankalaa: jos asiakas ei mene tapaamiseen, hän joutuu jonon hännille ja jonotusajat ovat pitkiä. Mielenteirveys- ja päihdepalvelut toimivat liian erillään ja pallottelevat asiakkaita toisilleen, vaikka molempia ongelmia pitäisi lähteä hoitamaan yhtäaikaaisesti. Tarvittaisiinkin kokonaisvaltaisempaa hoitoa päihde- ja mielenterveysongelmiin. Katkopaikkoja on aivan liian vähän, jono voi olla jopa 6 kk. Korvaushoitoon pääsee, mutta tarjolla on vain metadon-hoitoa eikä korvaushoidossa ole tarjolla riittävää psykososiaalista tukea lääkehoidon lisäksi.

Lopuksi pohdittiin, mitä Jyväskylässä pitäisi kehittää? Tarvittaisiin enemmän hankkeiden ja eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja hankkeiden hyvät toimintatavat pitäisi juurruttaa. Kunnan pitäisi pystyä maksamaan palveluntuottajille vaikuttavista palveluista, joita ovat esim. riittävän tiivis asumisen tuki ja päihdekuntoutus. Pitäisi viedä viestiä myös politiikkaan ja päättäjille: asunnottomuus on kallista, palveluiden ja tuen tarjoaminen on taloudellisestikin kannattavaa. Kuntapäättäjiä kannattaa kutsua mukaan seminaareihin ja eri toimijat voivat pyrkiä valtuustoryhmien kokouksiin.

Iltapäivän kolmessa erilaisessa työpajassa päästiin käytännössä kokeilemaan monenlaisia työmenetelmiä. Toiminnanjohtaja Minna Wahlman KRIS Satakunnasta veti rentouttavan tietoisuustaitojen työpajan, jollaisia hän on vetänyt myös vankiloissa hyvin tuloksin. Pia Aho Marttaliitosta esitteli erilaisia järkevän taloudenhallinnan keinoja ja pelejä. Hanna-Riikka Alasippola ja Miikka Rautiainen Pyöröovesta ulos -hankkeesta teetättivät osallistujilla erilaisia

harjoitteita ja ryhmätöitä, joissa pohdittiin omia asenteita liittyen rikostaustaisten kuntoutumiseen ja rikoksista irtautumiseen.

16.5.2019 Työskentely

Osa seminaariväestä jatkoi työskentelyä vielä 16.5. Peurungan kylpylässä. Aamun työskentely aloitettiin parinkymmenen hengen voimin kauniin järvinäkymän äärellä. Aluksi jatkettiin keskustelua edellisen päivän teemoista ja pohdittiin, voitaisiinko Jyväskylässä hyötyä siitä, että rikostaustaisten asumisen asioiden esiin nostamiseen olisi olemassa jokin pysyvä rakenne, esim. monialainen työryhmä. Tällaisessa ryhmässä pitäisi olla yhdyskuntaseuraamustoimisto keskeisessä roolissa. Olisi tärkeää pitää rikostaustaisten asumista esillä myös tulevia kilpailutuksia ajatellen ja huolehtia siitä, että tämän kohderyhmän asumisen pulmat ja tarpeet eivät unohdu.

Keskusteltiin työtoiminnasta ja Jyväskylän katulähetyksen ryhmämuotoisesta yhdyskuntapalvelusta sekä siitä, että Kelan hoitaessa tuet, aikuissosiaalityö ei valitettavasti juuri näy vankilasta vapautuvien asiakkaiden elämässä. Vankiloista on vaikeaa edes saada yhteyttä aikuissosiaalityöhön. Keskustelussa todettiin, että rikostaustaisten asumisen toimijoiden ja Rikosseuraamuslaitoksen kannattaisi kokoontua yhteen pohtimaan yhteistyönsä kehittämistä. Mukaan tarvittaisiin myös isot vuokranantajat ja lisäksi aikuisten sekä nuorten sosiaalityö, jotta voitaisiin pohtia myös sitä, mitä sosiaalityöllä voisi olla tarjottavana rikostaustaisille asiakkaille, joilla on monenlaisia tuen tarpeita. Yhdyskuntaseuraamustoimistolla voisi olla keskeisempi rooli siinä, että asunnottomien rikosseuraamusasiakkaiden tukitoimia käsiteltäisiin monialaisena yhteistyönä. Sovittiin, että paikalliset toimijat jatkavat keskustelua yhteistyön kehittämisestä

Jyväskylässä toimii kaupungin koordinoimana asumisen asukasohjausryhmä. Asunnottomana vapautuvien vankien asioita kannattaisi jatkossa viedä tuohon ryhmään, koska kaupungin viesti on ollut se, että rikostaustaisia varten ei kannata perustaa uutta työryhmää.

Keskustelun jälkeen jakauduttiin ryhmiin ja aloitettiin Hanna-Riikka Alasippolan ohjeistama unelmatyöskentely. Millainen olisi tulevaisuuden vankila? Millaisia ovat tulevaisuuden kuntouttavat rikosseuraamukset? Uskallammeko unelmoida? Ryhmät saivat ohjeeksi unelmoida tulevaisuuden rikosseuraamuksista realiteeteista ja rajoituksista piittaamatta.

Työryhmätyöskentely tuotti paljon unelmia ja ideoita tulevaisuuden rikosseuraamuksille ja tulevaisuuden vankilalle. Alle on koottu ryhmien ideoita:

Tulevaisuudessa....

- Peurungan kuntoutuskeskus on vankila ja luontoympäristöä hyödynnetään kuntoutuksessa
- Yhdyskuntapalvelu on asiakaslähtöisempää ja kuntouttavampaa
- Rikosseuraamuslaitos maksaa yhdyskuntapalvelupaikoille korvausta ohjauspanoksesta tai Rikosseuraamuslaitoksella olisi ryhmämuotoisen palveluksen ohjaamiseen omia resursseja
- Ryhmämuotoinen yhdyskuntapalvelu on tulevaisuudessa tarjolla kaikille
- Vankiloissa on yhteisökuntoutusta toteuttavia osastoja
- Vankiloissa vanhat nimekkeet poistuvat käytöstä ja uusia nimekkeitä ovat esim. taideterapeutti, valmentaja

- Vanki on vuokrasuhteessa valtioon ja hoitaa samoja asioita kuin siviilissä (tuet) eli vankila simuloi yhteiskuntaa, jolloin vanki oppii arjen taitoja ja itsetunto kohenee
- Kunnan aikuissosiaalityö toimii vankilassa eikä vankilassa ole erikseen sosiaalityötä, jotta integraatio kunnan palveluihin parane
- Vankilat kasvukeskuksiin, jotta kunnan palvelut, opiskelumahdollisuudet jne. ovat lähempänä
- Vartijat puhuvat vangeille, vartijoilla on erilainen työote
- Paljon enemmän päihdekuntoutusta on tarjolla vankiloissa. Tällöin myös avoseuraamusten suorittaminen on mahdollista useammalle
- Vankilan palvelut ja kunnan palvelut (esim. päihdekuntoutus) noudattavat samoja systeemejä, jolloin jatkumot vankilasta siviiliin toteutuvat paremmin
- Kunnat ottavat vastuun kuntalaisistaan myös vankeustuomion aikana
- Sosiaaliturvajärjestelmä ja työttömyystuet ovat aidosti kannustavia (eivätkä rankaisevia)
- On olemassa oikeasti päihdeetön vankila
- Enemmän painotusta asunnottomuuden ennaltaehkäisyyn
- Läheissuhteiden ylläpito vankeusaikana on tehty helpommaksi
- Kuntoutusjatkumot toimivat vankeusaikana: vangeilla on mahdollisuus mielekkääseen kuntoutuspolkuun
- Vangeille opetetaan digitaitoja
- Käytetään luovia menetelmiä ja vankien hyvinvointi kohenee. On myös olemassa tutkimusta, joka on osoittanut näiden menetelmien vaikuttavuuden.
- Vaikeimmin oireilevien vankien kanssa osataan toimia: vankiloissa on välittämistä ja kasvattamista
- Järjestöt toimivat vielä vahvemmin yhteiskuntavastaisuuden vähentäjinä vankiloissa
- Vankiloissa on enemmän KRIS-toimintaa ja muuta vertaistukea

Lopuksi keskusteltiin siitä, mikä entisille vangeille on ollut tärkeää elämänmuutoksessa vankeusaikana: vartijoiden tuki päihdeettömyyteen, vankilan työntekijöiden tuki asioiden hoitamisessa, päihdeettömälle osastolle/päihdekuntoutukseen pääseminen, uskon tuleminen sekä avovankilaan ja siviilitöihin pääseminen.

Loppukevennyksenä keskusteltiin Rikosseuraamusalalla käytettävistä lyhenteistä, kuunneltiin aiheeseen liittyvä hauska räppi ja keskusteltiin siitä, voisimmeko jatkossa puhua ja kirjoittaa selkokielisemmin ainakin silloin, kun paikalla on henkilöitä, jotka eivät puhu sujuvasti rikosseuraamuslaitosta.